

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
Центр соціально-політичних досліджень

ГРАНІ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ І
ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ АЛЬМАНАХ

№ 11/2 (127) Листопад 2015

ІСТОРІЯ
ФІЛОСОФІЯ

Видається з вересня 1998 року
Періодичність: 12 разів на рік

Дніпропетровськ
2015

Свідоцтво КВ № 19758 - 9558 ПР
від 19.03.13

ISSN 2077-1800

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 21.12.2015 № 1328 надано статус фахового видання з історичних наук, філософських наук.

Друкується за рішенням Вченої ради Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 04 від 29.10.15).

Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора).

Редакційна колегія може не поділяти світоглядних переконань авторів і не несе відповідальність за надану ними інформацію. Передрук - тільки з дозволу редакції.

АДРЕСА ВИДАВЦЯ ТА РЕДАКЦІЇ:

Видавництво «Грані»
вул. Чкалова, 25,
Дніпропетровськ, Україна,
49000
+38(056)744-38-35
almagrani@i.ua,
www.grani.org.ua

ДРУК:

ПП Тремпольцев
вул. Мирна, 21,
Дніпропетровськ, Україна,
49066

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор:

Квітка С.А.

Заступники головного редактора:

Шевцов С.В., Кривошеїн В.В., Шляхов О.Б., Колесников К.М.

Випусковий редактор:

Яценко Н.Ю.

Комп'ютерне макетування:

Осипова А.Ю.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Іваненко В.В.	д.і.н., проф., акад. Укр. академії іст. наук
Венгер Н.В.	д.і.н., проф.
Висоцький О.Ю.	д.п.н., проф.
Вятр Єжі	д.п.н., проф. (Польща)
Гнатенко П.І.	д.філос.н., проф., член-кор. Національної академії пед. наук України
Городяненко В.Г.	д.і.н., проф.
Жук С.І.	д.і.н., проф. (США)
Катаєв С.Л.	д.соціол.н., проф.
Кирилюк Ф.М.	д.філос.н., проф., акад. Укр. академії політ. наук
Корх О.М.	д.філос.н., проф.
Кривошеїн В.В.	д.п.н., проф.
Лісєнко О.В.	д.соціол.н., проф.
Лобанова А.С.	д.соціол.н., проф.
Нікілєв О.Ф.	д.і.н., проф.
Окороков В.Б.	д.філос.н., проф.
Осетрова О.О.	д.філос.н., проф.
Побочий І.А.	д.п.н., проф.
Пронякін В.І.	д.філос.н., проф.
Робертс Кен	д.соціол.н., проф. (Великобританія)
Світленко С.І.	д.і.н., проф.
Святець Ю.А.	д.і.н., проф.
Сергєєв В.С.	д.п.н., проф.
Суїменко Є.І.	д.філос.н., проф.
Сурмін Ю.П.	д.соціол.н., проф., акад. Укр. академії політ. наук
Схіорман Паул	д.філос.н. (Нідерланди)
Третьяк О.А.	д.п.н., проф.
Токовенко О.С.	д.філос.н., проф., акад. Укр. академії політ. наук
Тупиця О.Л.	д.п.н., проф.
Удод О.А.	д.і.н., проф.
Хейнємаа Сара	д.філос.н., проф. (Фінляндія)
Хижняк Л.М.	д.соціол.н., проф.
Хміль В.В.	д.філос.н., проф.
Шабанова Ю.О.	д.філос.н., проф.
Шевцов С.В.	д.філос.н., проф.
Шляхов О.Б.	д.і.н., проф.
Щудло С.А.	д.соціол.н., проф.
Юрченко С.В.	д.п.н., проф.
Якунін В.К.	д.і.н., проф.

УДК 793.3:101.1

Танець як феномен людського духу

А.В. БОГОРОД

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна,
E-mail: abc.boh@mail.ru**Авторське резюме**

В статті розглянуто танець як феномен людського духу в духовно-релігійному та соціально-культурному житті суспільства в різних культурно-історичних середовищах, як особливий прояв душевного і духовного стану людини в нерозривному зв'язку з релігійним і міфологічним світоглядом. Зібрано та проаналізовано різноманітні уявлення про танець відомих мислителів минулого і сьогодення, відомих релігій світу, теологів і релігійних діячів. Уперше зібрані в одному дослідженні позитивні і негативні висловлювання про танець як феномен людського духу. Проаналізовано всі найважливіші сфери застосування танцювальної спадщини людства і найпоширеніших видів танцювальної діяльності в житті окремих людських спільнот. Вперше зібрано земні і позаземні концепції походження танцю, які активно поширюються у науковому світі. Встановлено місце танцю у формуванні духовної складової людства в різних історичних формаціях і релігійних вченнях, їх місце у свідомості і світогляді представників наукових кіл і суспільства загалом. Особливу увагу приділено танцювальній культурі східних слов'ян у нерозривному зв'язку із слов'янською міфологією і слов'янськими віруваннями. Проводиться думка, що людство ніколи не позбудеться здатності до танцювання – тілесного прояву душевного і духовного стану людини.

Ключові слова: танець, танцювальна діяльність, релігія, ритуал, міфологічний світогляд, релігійний світогляд, дух, духовність, дансологічні концепції.

Dance as phenomenon of human spirit

A.V. BOGOROD

Borys Grinchenko Kyiv university, Kyiv, Ukraine, E-mail: abc.boh@mail.ru

Abstract

The article considers the dance as a phenomenon of the human spirit in non-material, religious and cultural life of society in different cultural and historical environments, as a special manifestation of mental and spiritual condition of humankind in close connection with religious and mythological worldview. There have been collected and processed various ideas about dance of eminent philosophers of the past and present, theologians and religious leaders. For the first time the author of the paper gathers in one study positive and negative statements about dance as a phenomenon of the human spirit. The major scope of people dance heritage and the most common types of dance activities in the life of individual human communities are analyzed. The dance concepts of the terrestrial and extraterrestrial origin, which are nowadays actively dispersed among scholars, are presented for the first time in the given paper. The role of dance in developing the spiritual component of humanity in different historical formations and religious teachings, its place in the minds and outlook representatives of academia and the general public, is illuminated. Particular attention is paid to dance culture of Eastern Slavs in close connection with Slavic mythology and Slavic beliefs. The author of the paper argues that people will never get rid of their ability to dance what bodily manifests mental and spiritual status of human beings.

Keywords: dance, dance activities, religion, ritual, mythological philosophy, religious philosophy, spirit, spirituality, choreography concept.

Постановка проблеми. Проблеми сучасного ренесансу національних культур спонукають мислителів сьогодення переоцінювати етнічні цінності і духовні феномени минулих історичних епох, до переліку яких входить також і танець. Де-факто дансологічний досвід попередніх поколінь активно використовують хореографи – для формування сучасних танцювальних стилів і модерних жанрів танцювальної культури, лікарі-психотерапевти – для лікування психічних і тілесних недуг, для відчутної реабілітації хворих і деякі неорелігійні громади – для ритуальних потреб, прикрашання і вдосконалення сучасних богослужбових практик.

Танці і танцювальні рухи все частіше використовуються не лише як забава і спосіб позбутися зайвої енергії і ваги. Їх, подібно до народів Азії (Китаю, Японії та Індії), активно застосовують як дієвий засіб психо-фізичного відновлення і стабілізації (ладування) людей.

Особливості побутування різних форм танцю спонукають науковців розглядати його ширше – як феномен людського духу на профанному та сакральному рівнях.

Аналіз досліджень і публікацій. Американський філософ Л. Мемфорд вважав, що культурна робота була для розвитку людини важливішою аніж фізична праця: «Важливіше, аніж обробіток землі, було створення тотемних стов-

пів, молитвенних дощечок, ритуальних танців і пісень, виконання обрядів, тобто здійснення чисто людських дій, що формували душу людини» [22]. Він стверджував, що «навіть рука [звичайної людини] була не просто мозолястим робочим знаряддям: вона... виражала у впорядкованому танці... певимовні відчуття життя або смерті» [18]. Вітчизняні науковці почали активно говорити про танець в усіх його проявах – як про феномен людської культури або як про дієвий чинник культурного розвитку людства, переважно в останнє десятиліття, тобто в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. в Росії – В. Ромм, Н. Степанова, Л. Д'яконова, О. Буксікова, Т. Шкурко, О. Єфімова-Соколова, Г. Адамовіч і А. Толмачов, І. Сіроткіна, М. Жиленко, Ли Ен Чжин. З огляду на модерні тенденції в російській дансології, в Україні також з'явилися поодинокі статті софіологів і дансологів Н. Іванової-Георгієвської, В. Дужич-Ніколайчука і Г. Кутузової, В. Нечитайла, С. Роботька, О. Гритчак, Н. Баландіної. Але більшість досліджень українських науковців все ж спрямовані на висвітлення проблем етнотанцювальної культури України або ж загальних аспектів національної української хореології. Варто зазначити, що танець, врешті, став предметом зацікавлення не лише хореографів і балетознавців, мистецтвознавців і музикознавців, але й софіологів і культурологів, які все активніше висвітлюють та аналізують проблеми, пов'язані з феноменологією, онтологією і філософією танцю як особливого явища в житті і діяльності людей. В цій сфері знаковими стали дослідження російських науковців: І. Герасімової, Т. Акіндінової, С. Лугової, Л. Моріної, Н. Агітанової, Л. Вичужанової, С. Куракіної, Н. Осинцевої та ін.

Але ще досі танець як феномен людського духу, як особливий прояв душевного і духовного стану людини в нерозривному зв'язку з релігійним і міфологічним світоглядом, не став предметом належної об'єктивної уваги сучасних мислителів. Таке дослідження дасть змогу з'ясувати суть і попередити більшість проблем, які переслідують танцювальне життя і танцювальну активність як окремих народів, так і танцювальну культуру людства загалом.

Мета дослідження. Розглянути танець як феномен людського духу в духовно-релігійному та соціально-культурному житті суспільства в різних культурно-історичних середовищах, яка конкретизується в таких завданнях:

- зібрати і проаналізувати найпоширеніші думки філософів, богословів, антропологів та культурологів про антропоморфний танець, його суть, значення і особливості використання у давніх і сучасних культурах;

- переосмислити та узагальнити поширені теорії (погляди) та наукові гіпотези про появу, становлення та функціонування танцю в людському соціокультурному середовищі.

Виклад основного матеріалу. В дохристиянському минулому танці були невід'ємною частиною духовного і релігійного життя суспільства. Без танцю не обходилися жодне релігійне та світське свято, ритуал чи знакова подія. Танці в античній Греції зазвичай були природною складовою комедій і трагедій. Визначні мислителі античності високо оцінювали роль, місце і значення мусійних (музичних) мистецтв, включно з танцем, у формуванні фізичних і духовних якостей людини і суспільства в цілому. Дослідивши дансологічну складову у філософських трактатах Древньої Греції, В. Ромм зауважив: «Знайомство з творами відомих грецьких філософів античності (Аристотеля, Дамона, Піфагора, Платона, Протагора, Сократа та ін.), дає право стверджувати, що проблеми мусійних мистецтв (танець, музика, поезія) займали в їх роздумах провідне місце [24]. Проте, якими були ці роздуми, дослідники не завжди уточнювали з багатьох об'єктивних і суб'єктивних причин, переважно зосереджуючи свою увагу на позитивних судженнях та афоризмах мислителів про танець.

Варто зазначити, що танець в епоху античності був одним з головних навчальних предметів в освітніх закладах, у системі якісної підготовки професійних воїнів і учасників релігійних календарних ритуалів/свят. Згідно з повідомленнями Лукіана Самосатського, «у Фессалії мистецтво танцю розвивалося настільки успішно, що навіть про своїх вождів і передових бійців жителі говорили ніби про предводителів хороводу, називаючи їх «плясоводами». Це стає також очевидним з написів на статуях, споруджених на їх честь. «Місто вибрало його своїм плясоводом». Інший напис – «Ілатіону, що добре станцював битву, – народ встановив його зображення» [16, с. 35].

Дж. Болен повідомляє, що «у первісних племінних культурах воїни також є одночасно танцюристами: перед боєм чоловіки виконують ритуальний танець. Барабанний бій і музика будять у воїнові Ареса» [4]. Таке ставлення до танцю є звичним і в інших культурах. Так, наприклад, ефіопські воїни під час бою супроводжують свої дії танцем – «...не випустить ефіопський воїн стріли, ... доки не протанцює на початку [бою], не налякає ворога своїм [зовнішнім] виглядом – не злякає його попереднім [військовим] танцем» [16, с. 35].

За свідченням того ж таки Лукіана спартанська молодь навчається танцю не менше, аніж мистецтву володіти зброєю, а, закінчивши двобій (рукопашну), ... хлопці завжди завершують змагання танцем, «який приємний [богам] Діонісу і Афродіті» [16]. Спартанці навіть воюють під звуки флейт, наступаючи розмірено під музику. До того ж, до битви перший знак у спартанців подається флейтою.

Переосмислюючи звичаї та поведки людей античного світу, виникає запитання: чи танцю-

ють зараз перед боєм у війську Греції та Ефіопії? Що з того часу змінилося у світогляді і свідомості воїнів і всього суспільства і чи можливе повернення тих давніх уявлень і звичаїв? Чому колись побутували, а тепер зникли ці військові танці? І найважливіше, яким чином в далекому минулому з'явилося усвідомлення практичної необхідності в таких особливих військових ритуальних танцях?

Очевидно, що із занепадом давньогрецької релігії і міфології, а натомість з поширенням неоавраамічного світогляду і вірувань, назавжди зникає майже весь спектр дансологічної ритуалістики – військові, релігійні, магічні танці.

І з цього часу ставлення до танцю і танцювальної творчості в суспільстві стало неоднозначним: від обожнювання до зневаги, від поетичного захоплення до крайнього осуду. Навіть у філософів різних періодів можна знайти суперечливі висловлювання стосовно цього людського феномена. На противагу Цицерону, який у свій час виголосив: «Жодна здравомисляча людина не буде танцювати, бо тільки божевільний може ламати своє тіло заради краси руху і заради мистецтва» [17], Ф. Нітше був схильний обожнювати задатки і таланти до танцювання: «Я б повірив тільки в такого Бога, який би вмів танцювати» [19, с. 7].

Отже, суперечливе ставлення до танцю простежується ще з античних часів. Поль Валери вкладає в уста Сократа поетичний вислів, в якому філософ називає дії танцівниць «живим і витонченим прологом до довершених думок!.. Руками вони говорять, а ногами немов пишуть... Проста хода – і перед нами богиня, а ми – майже боги!..» [6]. Зовсім інакше охарактеризовує танцювальну діяльність Платон в «Діалогах». Устами Алківіада він протиставляє танцювальні вечори «благопристойним» філософським зібранням «досконалих» людей: «...Де за вином зійдуться люди поважні і досконалі, там не побачиш ні флейтисток, ні танцівниць, ні арфісток, – там спілкуються, ... без цих дурниць і хлоп'яцтва, ... по чергово говорячи і слухаючи, і все це благопристойно, навіть якщо і дуже багато вони випили вина» [21].

Ставлення до танцю і танцюристів різняться не лише у філософських трактатах і роздумах, але й у різних світоглядах і релігійних вченнях. У «Законах Ману» зустрічаємо настанову, згідно з якою «ніколи не можна споживати [їжу від жертводавців] п'яних, розгніваних, хворих, ... і ту, на яку подивився вбивця брахмана... (207)» [13]. У цей перелік також включені актори, співаки і танцівники – «...ні їжу донощика, брехуна, ... танцюриста... (214)» [13].

У своїй праці «Первісна культура» Дж. Тейлор подає приблизний перелік перевтілень індусів, в залежності від ступеня гріховності

чи святості. В цьому списку танцівники також знаходяться між п'яницями і шахраями: «Таким чином, ряд перевтілень душі йде в низхідному порядку від богів і святих, через ряди вищих аскетів, брахманів, німф, царів і міністрів до акторів, п'яниць, птахів, танцюристів, шахраїв, слонів, коней, судрів (шудрів), варварів, диких звірів, зміїв, черв'яків, комах і неживих предметів» [26].

Якщо в релігійних ритуалах шаманів танець є невід'ємною складовою і одним з незамінним засобів невербального контакту («спілкування») з душами покійників, з духами стихій природи, то в багатьох напрямках світових авраамічних релігій танець або зовсім відсутній, або ж суперечить релігійній етиці чи «противний» Богові. Це однозначно засвідчує і православний теолог кінця XVI – початку XVII ст. І. Вишенський: «...Знищіть свято диявольське, під час якого, йдучи на поле, офіру танцями і скоками Сатані чините; бо гнівається Григорій мученик на вашу землю, що немає християнина православного, який би ту диявольську наругу прогнав» [8, с. 52]. Подібно висловилась і протестантський теолог кінця XIX – початку XX ст. Олена Уайт, але вже стосовно модерної танцювальної культури глобалізованого світу: «Музика і танці в радісній хвалі Богові, якими супроводжувалося пересування ковчега, не мають нічого спільного з сучасними танцями. Одне нагадувало про Бога і прославляло Його святе ім'я. Інше є винаходом сатани, аби змусити людей забути Бога і збезчестити Його» [14].

Парадигма «танець – винахід Сатани» була сформована християнськими теологами ще в часи античності. Приблизно з епохи європейського середньовіччя танець остаточно втратив своє первісне сакральне значення і окреме місце в релігійно-храмовій ритуалістиці. «Велика Радянська Енциклопедія» про цей культурно-історичний період вмістила лише одну коротеньку тезу: «В роки середньовіччя духовенство переслідувало танець» [25], хоча в ґрунтовних дослідженнях передрадянської доби, присвячених цьому періоду європейської історії (С. Худсков, В. Даркевич та ін.), зазначається, що танцювальна культура в епоху Середньовіччя набула особливих рис і активно використовувалася адептами християнства в щорічній релігійній практиці.

Загалом танець був заборонений у двох поширених на той час авраамічних релігіях – християнстві і мусульманстві, внаслідок чого, він продовжував нелегально існувати в позацерковному (позахрамовому) святочному дозвіллі селян та окремих прошарків міського населення в профанній (профанованій) формі, але вже позбавлений суто ритуально-магічних функцій, але зберігаючи магічні візуальні форми і рисунки. Та, незважаючи на всі заборони,

віруючі танцювали і в латинських, і в грецьких церквах до XIII ст. Варто зазначити, що люди й досі танцюють у релігійних процесіях не тільки на Сході, але й, навіть, в Іспанії та Португалії [20].

І лише з послабленням ролі і впливу церкви на життя суспільства, танець розвинувся як особливий вид сценічного (елітного) мистецтва, окремо від ритуально-релігійного культу, набув інших форм і технічно ускладнився, вдосконалювався, канонізувався і академізувався. В результаті цих процесів з'явилися два нові види танцювальної культури: класичний балет та балетний (салонний, палацевий, двірцевий) танець.

У кожну культурно-історичну епоху створювалися свої танцювальні жанри і стилі, а залишки давніх танцювальних традицій, які ще продовжували зберігатися і функціонувати в святочному житті народу, остаточно втратили первісні семантичні ритуально-міфологічні особливості, перетворившись на діяльність, спрямовану переважно для задоволення дозвіллевих, еротичних та естетичних потреб. Сценічний же танець, за словами культуролога Р. Вечірко, вже не виходить за межі художньої або естетичної сфери [7]. А на думку французького філософа-балетмейстера М. Бежара: «Доки танець розглядається як обряд, водночас сакральний та людський, він виконує свою функцію. Перетворений на забаву, танець припиняє існування, залишається щось на кшталт феєрверку...» [3]. Інші дослідники-дансологи запевняють, що навіть сьогодні, набувши «стилістичної розмаїтості», танець «зберігає свої ритуальні корені» [9].

Згідно з думками М. Гоголя, на танцювальні традиції і танцювальну культуру будь-якого народу впливають три основні чинники: а) характер (душа) народу; б) основні історичні заняття народу (військова справа, хліборобство, тваринництво та ін.); в) клімат, в якому народу доводиться жити протягом тривалого часу [10].

Але серед дансоформуєчих чинників, перерахованих М. Гоголем, релігійний чинник відсутній взагалі; ніби міфологічний і релігійний світогляд зовсім не впливали на формування національних ритуальних танців.

Суттєво іншими були танці народів, які тисячоліттями були носіями міфічного, тотемічного і магічного світоглядів. Саме ці види світогляду переважали у дохристиянській і доісламській період світової історії. Тому не дивно, що танці народів з різним релігійно-міфологічним світоглядом інколи різняться дуже сильно і суттєво. Нині виконавець традиційних народних танців не завжди розуміє і не завжди усвідомлено може пояснити тонкощі (семантику, синтаксис і прагматику) окремих танцювальних рухів і найдавніших традиційних танцювальних зразків свого народу, коріння яких виводять з далекої минувшини.

Найбільш повним зібранням відомостей про різні первісні дансологічні традиції вважається дослідження Е. Корольової «Ранні форми танцю» [15]. Ця робота й досі залишається єдиним «енциклопедичним» посібником з палеодансології (палеохореографії) на теренах колишніх радянських республік. У передмові до книги вона пояснила причину, яка спонукала її здійснити це дослідження: «...Автор цієї роботи, вивчаючи молдавський танець і не звертаючись при цьому до загальних питань генези хореографічного мистецтва, не зміг виявити витоки кругових танців на зразок «хори»,... ритуальних танців «Келушар», «Драгайка» т. і.» [15]. Але й після появи цього дослідження, питання про походження танцю і танцювальної активності у людському соціумі залишилося відкритим. Теологічні концепції появи танцю були винесені за межі наукового аналізу і серйозного дискурсу.

О. Амашукелі в статті «Естетика танцю» подає перелік концепцій походження танцювальної діяльності людства, найбільш поширених у культурфілософії XX ст.

- теологічні (про теоміфологічне походження танцю);
- космологічні (про косморитмізуючі впливи);
- біологічні (витоки у тваринному світі);
- природні (витоки у природному середовищі);
- психологічні (витоки у психічних станах та реакціях людини);
- соціологічні (походження з умов суспільного життя) [1].

Цей перелік переходить із дослідження в дослідження без найменшого серйозного наукового аналізу та переосмислення [2; 12], незважаючи на те, що нині з'являються нові, невідомі раніше, концепції походження футурологічного спрямування. Так, наприклад, російський культуролог-палеохореолог В. Ромм схильний всю класичну танцювальну культуру людства (особливо класичний балет), розглядати як мистецтво, занесене на Землю представниками позаземних цивілізацій, а походження всього людства він пов'язує з позаземним існуванням протопредків, які в первісну епоху земного життя були «розселені» на Землі з іншої якоїсь планети: «Конструкція рухової машини людини явно створена з розрахунку на інші, аніж земні умови існування. Класичний танець, як і сама людина, створений поза Землею. Коли людина потрапила на Землю, класичний танець, його естетика стали свідченням, спогадом про ті можливості, якими володіла людина в інших [позаземних] умовах» [23]. Окрім цього, він пропонує ввести в науковий дискурс власне фантастичне припущення, згідно з яким «...в льодовиковому періоді, двадцять тисяч років тому, був класичний танець, був балет!!!» [23]: «...Ми відсовуємо появу най-

складнішого вигляду танцювального мистецтва [балету] на 20 тис. років. ...У льодовиковий період двадцять тисяч років тому був класичний танець, був балет!!!» [23].

Отже, до існуючого переліку дансогенеологічних концепцій, на нашу думку, вже сьогодні можна долучити й інопланетну (позаземну) концепцію В. Ромма – про неземне походження професійної танцювальної культури землян, зокрема класичного балету.

Відповіді на питання, які стосуються виникнення та першопочатків розвитку танцювальної культури і мистецтва людей, намагалися знайти представники різних галузей наукових і позанаукових (міфологічних) світоглядів, зокрема теологи-священнослужителі – представники різних релігій і релігійних течій. Кожен з них намагався висвітлювати цю проблему, використовуючи власні методи дослідження і конфесійну логіку, які відповідали їх особливому світосприйманню і світогляду.

Для прикладу, теологи християнських течій виводили початок усіх творчих надбань людства переважно на канонізованих текстах Біблії і родовідних легендах, які в ній містяться. Ведисти та індуїсти, які не були знайомі з текстами Біблії, приписували танець Богам (світотворчий і одночасно руйнівний танець Бога Шіви). У давніх греків (еллінів) покровителькою танцювального мистецтва вважали одну з дев'яти муз – Терпсіхору і бога Аполлона, хоча танцювати вміли і любили й інші боги Олімпу. В племенах Африки та Нової Зеландії духи-помічники і духи-покровителі приходили до людей, втілюючись у тіла танцюючих священників-«шаманів» та чаклунів. Отже, танець виявлявся одним з найпрактичніших способів невербального спілкування людей з надлюдськими сутностями і міфологічними/релігійними істотами. Відомий російський балетознавець К. Голейзовський головну причину появи танцю росіян вбачав у марновірстві: «...образотворчі засоби російської народної хореографії формувалися в умовах родового побуту і своєрідних марновірних уявлень» [11]. В українському міфологічному світогляді збереглися уявлення про танці чугайстера (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), навок (нявок, мавок), водяних і польових русалок, гірських літавиць, водяників та лісовиків (Леся Українка «Лісова пісня») та ін. міфологічних істот. Російський дослідник міфологічного («поетичного») світогляду слов'ян А.Афанасьєв у своїй тритомній праці «Поетичні уявлення слов'ян про природу» аналізує танці антропоморфних (антропоміфічних) істот: вакханок,

русалок, водяників, «небесних дів» німф та ін.

Отже, ґрунтовного дослідження усіх видів концепцій про генезу танцювальної праксеології не існує. Власне таке дослідження зможе висвітлити проблемні і багатовекторні відносини суспільства з танцювальною творчістю і танцювальною діяльністю загалом.

Варто зазначити, що навіть відмовившись від колишнього «марновірства» [11], людство ніколи не позбудеться природжених танцювальних задатків і вмінь. Окрім цього, таку здатність ніколи не втратять представники зоорнітологічного (тваринно-пташиного) світу, в яких танцювання розвинуте на рівні інстинктів і на яких ніколи не зможуть поширитися соціально-релігійні канони і заборони різноманітних політичних ідеологій. Люди ж протягом багатьох тисячоліть придивлялися до них, відтворюючи і вдосконалюючи танці зоологічного (звіриного) та орнітологічного (пташиного) середовища. Саме тому танець у людському соціумі протягом тривалого часу сформувався у стійку духовну і тілесну необхідність.

Безсумнівно, із втратою первісного міфологічного світогляду танцювальна діяльність людства перетворюється у техноритміку, яка нагадує «танець» штучних механізмів та бездушних роботів.

Висновки. Отже, проаналізувавши думки найвідоміших філософів минулого і софіологів сьогодення про дансологічну діяльність людства, можна з впевненістю стверджувати, що танець завжди був предметом осмислення (філософствування) і супроводжував життя усіх спільнот і всіх народів світу без виключення, незалежно від релігійних, ідеологічних та політичних уподобань. Будь-які заборони танцювальної діяльності народів з боку тоталітарних релігій та ідеологій ставали приводом занепаду і докорінної трансформації традиційної танцювальної культури або провокував запозичення танцювальної культури інших народів. Бо людське ество завжди буде потребувати танцювання як найдієвішого засобу прояву духовного (психологічного) стану.

Якщо в далекому минулому танець був невід'ємною складовою релігійного та світського життя, то в сучасних умовах найчастіше виконує переважно естетичну та медикотерапевтичну функції. Втративши сакральну роль і особливе місце в релігійній ритуалістиці, танець набув стихійного розвитку в світському позаритуальному житті суспільства і став активно використовуватися для задоволення духовно-тілесних (психофізіологічних) потреб людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амашукели А. Эстетика танца [Текст] / А. Амашукели // Эстетика в интерпарадигмальном пространстве: перспективы нового века. Материалы научной конференции 10 октября 2001 г. Серия «Symposium». – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – Вып. 16. – С. 10–14.

2. Баландина Н. Феномен танца как объект философской рефлексии: ключевые проблемы и основные вопросы [Текст] / Н. Баландина // Культура народов Причерноморья. – 2010. – № 196 (том 1). – С. 28–30.
3. Бежар М. Мгновение в жизни другого. Мемуары [Текст] / Морис Бежар. – М.: Союзтеатр, 1989. – 238 с.
4. Болен Д. Боги в каждом мужчине. Архетипы, управляющие жизнью мужчин [Текст] / Джин Болен; перевод Е.Мирошниченко. – К.: София, 2008. – 400 с.
5. Буксикова О. Танец как полисемантический феномен культуры [Текст] / Ольга Буксикова // Вестник Московского гос. университета культуры и искусств: Научный журнал. – 2007. – № 4. – С. 247–250.
6. Валери П. Об искусстве [Текст] / Поль Валери. – М.: Искусство, 1993. – 523 с.
7. Вечірко Р. Українська та зарубіжна культура [Текст]: Навч.-метод. посіб. / Роман Вечірко. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.
8. Вишенський І. Твори [Текст] / Іван Вишенський. – К.: Дніпро, 1986. – С. 48 (247 с.).
9. Волчукова В. Проблеми розвитку і роль ритуального танцю у ранньохристиянській культурі [Текст]: Автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.01 / Вікторія Волчукова; Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2002. – 19 с.
10. Гоголь Н. Петербургские записки 1836 года // Гоголь Н. Полное собрание сочинений: В 14-ти т. – М., 1937–1952. – Т. 8: Статьи (1831–1842). – С. 177–190.
11. Голейзовский К. Образы русской народной хореографии [Текст] / Касьян Голейзовский. – М.: Искусство, 1964. – С. 7 (368 с.).
12. Гритчак О. До питання онтології танцю [Текст] / О. Гритчак // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – Х., 2010. – Т. 13. – № 1.
13. Законы Ману [Текст] / Пер. С. Эльмановича. – М.: Наука, 1992. (207–208, 214)
14. Как христианину выбирать себе развлечения [Электронный ресурс] // Уайт Е. Христианский дом. – Режим доступа: <http://www.otkrovenie.de/beta/xml/xristianskijDom.xml/83> (1.11.2015). – Назва з екрана
15. Королева Э. Ранние формы танца [Текст] / Э. Королева. – Кишинев: Штинца, 1997. – 216 с.
16. Лукиан Самосатский. Сочинения [Текст]: В 2-х т. / Самосатский Лукиан. – СПб.: Алетейя, 2001. – Т. 2. – С. 35 (538 с.).
17. Цитаты о танцах [Электронный ресурс]. – Точка доступа: http://quotes.diary.ru/?comments&postid=71292559&htm&uid=&rss_signature=&oam (1.11.2015). – Назва з екрана
18. Мэмфорд Л. Техника и природа человека [Текст] / Дьюис Мемфорд // Новая технократическая волна на Западе / Отв. ред. П. Гуревич. – М.: Прогресс, 1986. – С. 225–239 (450 с.).
19. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого [Текст] / Ф. Ницше // Ницше Ф. Сочинения: в 2-х т. – М.: Мысль, 1990. – С. 7
20. Новый энциклопедический словарь [Текст]: В 29-ти т. – [1911]. – Т. 4: Аскания – Балюз. – 952 стб.
21. Платон. Диалог [Текст] / Платон. – М.: Мысль, 1986. – 607 с.
22. Подольська Є. Культурологія: Навчальний посібник [Текст] / Є. Подольська, В. Лихвар, К. Іванова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 288 с.
23. Ромм В. Палеохореография и фантастические гипотезы [Текст] / Валерий Ромм // Вестник Западно-Сибирского отделения Международной Славянской Академии наук, образования, искусств и культуры. – 2005. – № 3(6).
24. Ромм В. Танец в эволюции человека. Исследование археологических объектов культуры с изображением танца [Текст] / Валерий Ромм. – Новосибирск, 2011. – 440 с.
25. Суриц Е. Танец [Текст] / Елизавета Суриц // Большая Советская Энциклопедия (БСЭ): В 30-ти т. – М., 1969–1978. – Т. 25: Струнино-Тихорецк. – М., 1976. – 600 с.
26. Тайлор Э. Первобытная культура [Текст] / Эдуард Тайлор; пер. с англ. – М.: Политиздат, 1989. – 573 с.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2015

REFERENCES:

1. Amashukeli, A. EHstetika tanca (Aesthetics of dance). *EHstetika v interparadigmat'nom prostranstve: perspektivy novogo veka. Materialy nauchnojj konferencii 10 oktjabrja 2001 g. Serija «Symposium»*. SPb.: Sankt-Peterburgskoe filosofskoe obshhestvo, 2001, no. 16, pp. 10–14.
2. Balandina, N. Fenomen tanca kak ob'ekt filosofskoj refleksii: kljuचेvye problemy i osnovnye voprosy (Phenomenon of dance as object of philosophical reflection: key problems and basic questions). *Kul'tura narodov Prichernomor'ja*, 2010, no. 196 (vol. 1), pp. 28–30.
3. Bezhar, M. Mgnovenie v zhizni drugogo. *Memuary* (Instant in life other). M.: *Sojuzteatr*, 1989. 238 p.
4. Bolen, D. Bogi v kazhdom muzhchine. *Arkhetipy, upravljajushhie zhizn'ju muzhchin* (Gods are in every man. Arkhetipy, managers by life of men); perevod E.Miroshnichenko. M.: *Sofija*, 2008. 400 p.
5. Buxsikova, O. Tanec kak polisemanticheskij fenomen kul'tury (Dance as polysemantic phenomenon of culture). *Vestnik Moskovskogo gos.universiteta kul'tury i iskusstv: Nauchnyjj zhurnal*, 2007, no. 4, pp. 247–250.
6. Valeri, P. Ob iskusstve (About an art) / Pol' Valeri. M.: *Iskusstvo*, 1993. 523 p.
7. Vechirko, R. Ukrain'ska ta zarubizhna kul'tura (Ukrainian and foreign culture): *Navch.-metod. Posib.* K.: *KNEU*, 2003. 367 p.
8. Vishens'kij, I. Vibrani tvori (Works are chosen). K., 1986, p. 48.
9. Volchukova, V. Problemi rozvitku i rol' ritual'nogo tancju u rann'okhristijanskij kul'turi: Avtoref. dis... kand. mistectvoznnav.: 17.00.01 (Problems of development and role of sacral dance are in a rannekhristijanskiy culture). *KHark. derzh. akad. kul'turi*. KH., 2002. 19 p.
10. Gogol', N. Peterburgskie zapiski 1836 goda (Petersburg messages 1836 years) // *Gogol' N. Polnoe sobranie*

- sochinenij: V 14-ti vol. M., 1937–1952, vol. 8: Stat'i (1831–1842), pp. 177–190.
11. Golejzovskij, K. Obrazy russkoj narodnoj khoreografii (Appearances of the Russian folk choreography). M.: *Iskusstvo*, 1964, p. 7 (368 p.).
 12. Gritchak, O. Do pitannja ontologii tancju (To the question of ontology of dance). *Visnik Mizhnarodnogo slov'jans'kogo universitetu*. KH., 2010, vol. 13, no. 1.
 13. Zakony Manu (Laws of Manu). M.: *Nauka*, 1992. (207–208, 214)
 14. Kak khristianinu vybirat' sebe razvlechenija (How a christian must choose to itself entertainments) // *Uajjt, E. KHristianskij dom*. Regime to access: <http://www.otkrovenie.de/beta/xml/xristianskijDom.xml/83> (1.11.2015)
 15. Koroleva, E. Rannie formy tanca (Early forms of dance). Kishinev: *SHtinca*, 1997. 216 p.
 16. Lukian, Samosatskij. Sochinenija (Making): V 2-kh t. SPb.: *Aletejija*, 2001, vol. 2, pp. 35 (538 p.).
 17. Tsitaty o tantsakh (Quotations about dances). Regime to access: http://quotes.diary.ru/?comments&postid=71292559&htm&uid=&rss_signature=&oam
 18. Mehmford, L. Tekhnika i priroda cheloveka (Technique and nature of man). Novaja tekhnokraticheskaja volna na Zapade. Otv. red. P. Gurevich. M.: *Progress*, 1986, pp. 225–239 (450 p.)
 19. Nicshe, F. Tak govoril Zaratustra. Kniga dlja vsekh i ni dlja kogo (So talked Zaratustra. Book for all and for anybody). *Nicshe F. Sochinenija: V 2-kh v. M.: Mysl'*, 1990, p. 7
 20. Novyj ehnciklopedicheskij slovar' (New encyclopaedic dictionary): V 29-ti v., vol. 4: Askanija – Baljuz. [1911]. 952 stb.
 21. Platon. Dialogi (Dialogs). M.: *Mysl'*, 1986. 607 p.
 22. Podol's'ka, E. Kul'turologija: Navchal'nij posibnik (Kul'turologiya) / E. Podol's'ka, V. Likhvar, K. Ivanova. K.: *Centr navchal'noi iteraturi*, 2003. 288 p.
 23. Romm, V. Paleokhoreografiya i fantasticheskie gipotezy (Paleokhoreografiya and fantastic hypotheses). *Vestnik Zapadno-Sibirskogo otdelenija Mezhdunarodnoj Slavjanskij Akademii nauk, obrazovanija, iskusstv i kul'tury*, 2005, no. 3(6).
 24. Romm, V. Tanec v ehvoljucii cheloveka. Issledovanie arkeologicheskikh ob'ektov kul'tury s izobrazheniem tanca (Dance is in the evolution of man. Research of archaeological objects of culture with the image of dance). Novosibirsk, 2011. 440 p.
 25. Suric, E. Tanec (Dance). Bol'shaja Sovetskaja Ehnciklopedija (BSEH): V 30-ti v. M., 1969–1978, vol. 25: Strunino-Tikhoreck. M., 1976. 600 p.
 26. Tajlor, EH. Pervobytnaja kul'tura (Primitive culture); per. s angl. M.: *Politizdat*, 1989. 573 p.

Богород Анатолій Володимирович – старший викладач
Київський університет імені Бориса Грінченка
Адреса: 04212, Україна, м. Київ, вул. Тимошенко, 13-б
E-mail: abc.boh@mail.ru

Bogorod Anatolij Volodymyrovych – senior lecturer
Borys Grinchenko Kyiv university
Address: 13-b, Timoshenko Str., Kyiv, 04212, Ukraine
E-mail: abc.boh@mail.ru